

İrine Qedevanişvili

Mziya Tsereteli

Mariam Şurğaiya

Tbilisi İvane Cavaxişvili adına Dövlət Universiteti

GÜRCÜ TƏLƏBƏLƏRİ ARASINDA İNTERMƏDƏNİ HƏSSASLIĞIN ÖLÇÜSÜ

ABSTRAKT

Tədqiqatın məqsədini gürcü mühitində, xüsusilə də gürcü tələbələrinin seçimində Çen və Starostanın intermədəni həssaslıq alətinin necə işlədiyini müəyyənləşdirmək təqdim edirdi. Tədqiqatda milliyyətə gürcü olan 255 tələbə (148 qız və 107 oğlan) iştirak edirdi və onların orta yaş həddləri 20.23 yaş arası idi. Tədqiqat vasitəsi olaraq Çenin və Starostanın 24 suallı anketindən istifadə olundu. Alınan göstəricilər amillər analizi metodu ilə işlənib hazırlanmışdı. Amerikalı və alman tələbələri üzərində keçirilən tədqiqatdan fərqli olaraq gürcü tələbələrlə keçirilən intermədəni həssaslığın səkkiz amili ayrıldı. Bu işə göstəricilərin müxtəlifliyinin 58.94%-ni izah edir. Tədqiqatda Çen və Starostanın intermədəni həssaslığın ölçü anketinin gürcü mədəniyyətində başqa cür fəaliyyət göstərməsi, intermədəni həssaslığın interaksiya zövqü, özünəinam, diqqət və mədəni fərqlərə hörmət etmək kimi oxşar amillər aşkar olundu, amma gürcü mədəniyyətində bu ölçülərə interaksiya zamanı həssaslıq, təhlükə, digər mədəniyyətləri qəbul etmək- etməmək və bunlarla yanaşı bərabərlik amili də əlavə olundu.

Gürcüstanda etnik azlıqların ictimai inteqrasiyaları üçün yalnız dövlət dilini öyrənmək deyil, eləcə də onların ənənələrini, dəyərlərini, həyat qaydalarını və s. öyrənmək, cəmiyyətin dominant hissəsinin onlara qarşı psixoloji yanaşmasını inkişaf etdirmək və bu nöqteyi-nəzərdən, vətəndaşlıq anlayışı səviyyəsində ölkənin etnik rəngarəngliyini dərk etmək olduqca vacibdir.

Müasir elmdə şəxsiyyətin və cəmiyyətin intermədəni qavrama kimi psixoloji xüsusiyyətlərini ayırırlar. Onlar müxtəlif mədəniyyətləri qəbul etmək və birlikdə dinc yaşamaq üçün psixoloji əsas yaradırlar (Kuşner, Maqkeldand, 2006; Tabatadze, Natsvlişvili 2008;

Tsereteli, 2011). Gürcüstanda mövcud olan sosial-siyasi vəziyyəti nəzərə almaq olduqca əhəmiyyətlidir ki, cəmiyyətin intermədəni anlayışı və xüsusilə də intermədəni həssaslıq (sensitivlik) səviyyəsi dəyərləndirilə bilsin.

Həm intermədəni anlayış, eləcə də intermədəni həssaslıq intermədəni kommunikasiyanın səlahiyyəti həddlərində təhlil edilir. Tədqiqatçıların bir qismi intermədəni kommunikasiyanın səlahiyyətini insanın yad mədəniyyətə doğru müsbət yanaşma bacarığını inkişaf etdirmək kimi təhlil edir və bu quruluşun koqnitiv, affektiv və hərəkət ölçülərini ayırırlar. Müvafiq olaraq onların məqsədi şəxsiyyətin fərdi

əlamətlərinə əsaslanan və nailiyyətli intermədəni davranışa (intermədəni, adaptasiya, uyğunluq, interaksiyanın səmərəsi və s.) səbəb olan bir quruluşu yaratmaqdır. Digər tədqiqatçıların fikrincə, təsirli intermədəni kommunikasiyanın mühüm hissəsini davranış komponenti təşkil edir və məhz bunun üçün də bu komponentə daxil olan xüsusi bacarıqları inkişaf etdirmək çox vacibdir. Eləcə də bəzi tədqiqatlarda interaksiya kontekstinin və qeyri-verbal kommunikasiyanın əhəmiyyəti də müəyyən oldu (Kuşner, Makqkeland, Safford, 2006; Renbek, Yurdakul, Serit, 2009; Frits, Mülenberq, Çen 2000).

Bu istiqamətdə hazırlanmış konseptual modellər arasında Çen və Starosta tərəfindən intermədəni kommunikasiya bilgiləri haqqında formalaşdırılmış model xüsusilə diqqəti cəlb edir (Çen, 1997; Çen, Starosta, 2000). Onlar yuxarıda adı çəkilən yanaşmaları birləşdirib model formalaşdırdılar. Bu model intermədəni bilginin üç konseptual ölçüsündən ibarətdir. Bunlardır: intermədəni bilik, intermədəni həssaslıq və intermədəni fərasət.

İntermədəni bilik intermədəni kommunikasiyanın insanın digər mədəni oxşarlıqlarını və fərqlərini anlamaq bacarığını nəzərdə tutan koqnitiv bir ölçüdür. Bu ölçü iki komponenti əhatə edir: özünü dərk etməni və mədəni anlayışı.

İntermədəni həssaslıq intermədəni kommunikasiya bilgilərinin emosional ölçüsüdür və insanın emosional istəyini nəzərdə tutur ki, mədəni fərqlərlə tanış olsun, onları dəyərləndirsin və qəbul etsin. Bu ölçü altı komponentdən ibarətdir: öz-özünü qiymətləndirmək, öz-özünü yoxlamaq, empativlik, açıqlıq, başqasını mühakimə etməmək və sosial relaksasiya.

İntermədəni fərasət intermədəni kommunikasiyanın davranış ölçüsüdür. O, digər mədəniyyətin nümayəndələri ilə ünsiyyət zamanı insanın kommunikasiyaya nail olmaq bacarığını nəzərdə tutur. Bu ölçü dörd komponentdən ibarətdir: informasiya bacarıqları, özünü müvafiq şəkildə təqdim etmək, davranışda çeviklik və interaksiyanın idarə olunması.

Bu konseptual modelə əsaslanaraq Çen və Starosta (Çen, Starosta, 2000) intermədəni həssaslıq konseptinin ölçü vasitəsini hazırladılar. Onların xüsusi hazırladıqları anket 24 sualdan ibarətdir və intermədəni həssaslığı ölçür. Amerikalı tələbələrle keçirilən tədqiqatda 5 əsas amil müşahidə olunmuşdu. O, müxtəlifliyin 37.3%-ni həll edir. Vasitənin reallığı digər real vasitələrlə müqayisə əsasında qiymətləndirildi. Eyni amillər Fritsin, Mülenberqin və Çenin (Frits, Mülenberq, Çen, 2000) alman tələbələri ilə keçirdikləri tədqiqatda da aşkar olundu. Keçirilən tədqiqatların əsasında hesab olunur ki, Çen və Starostanın modeli və müvafiq tədqiqat vasitəsi müxtəlif mədəni mühitlərdə işləyirlər. Modelə əsasən intermədəni həssaslığın 5 əsas amili (komponenti) və onun müvafiq qaydaları ayrıldı. Bunlardır:

1. interaksiyaya cəlb olmaq (Interaction Engagement) - qaydalar: 1, 11, 13, 21, 22, 23, 24;
2. mədəni fərqlərə hörmətlə yanaşmaq (Respect for Cultural Differences) - qaydalar: 2, 7, 8, 16, 18, 20;
3. interaksiya inamı (Interaction Confidence) - qaydalar: 3, 4, 5, 6, 10;
4. interaksiya zövqü (Interaction Enjoyment) - qaydalar 9, 12, 15;
5. interaksiyada diqqət (Interaction Attentiveness) - qaydalar: 14, 17, 19.

Tədqiqatın məqsədi

Tədqiqatımızın məqsədi intermədəni həssaslıq üzrə Çen və Starostanın vasitəsinin gürcü mühitində və xüsusilə də gürcü tələbələrinin seçimində necə işləyəcəyini aydınlaşdırmaqdan ibarət idi.

Metod və iştirakçılar

Çen və Starostanın 24 suallı anketi ikili tərcümə prinsipi əsasında gürcü dilinə tərcümə edildi. Sorğu Tbilisi Cavaxişvili adına Dövlət Universitetinin və Gürcüstan Politeknik Universitetinin tələbələri arasında keçirildi. Tədqiqatda cəmi 269 tələbə iştirak edirdi. Əlavə amilləri müəyyənləşdirmək üçün son tədqiqatda

milliyyətə 255 gürcü tələbənin göstəriciləri analiz edildi. Bu tələbələrin 148-i qız, 107-si isə oğlan idi. Seçilmiş qrupun orta yaş həddi 20.22 idi.

Prosedurların və göstəricilərin analizi

Anketin göstəricilərini yekunlaşdırana qədər növbəti qaydalara: 2, 4, 7, 9, 12, 15, 18, 20, 22-yə diqqət yetirildi.

Göstəricilər SPSS statistik proqramının paketi ilə işlənib hazırlandı və faktiki analiz metodundan istifadə olundu.

Tədqiqatda göstəricilərin analizi nəticəsində göstəricilərin müxtəlifliyinin 58.94%-ni izah edən 8 amil ayrıldı .

Qaydalar	Komponentlər							
	1	2	3	4	5	6	7	8
q22	.700							
q15	.637							
q18	.586							
q9	.570							
q12	.561					.44 8		
q10		.673						
q3		.673						
q20		-.574						
q4		.506						
q7			.738					
q1			.719					
q13								
q16				.73 0				
q8				.63 6				
q23				.61				

				5				
q6					.76 1			
q2					- .55 8			
q5		.486			.52 5			
q19						.79 4		
q24						.50 4		
q17							.72 1	
q14							.70 1	
q11								.79 6
q21								.46 6
Amillərin ayrılma metodu: prinsipli komponentlərin analizi.								
Dövriyyə metodu: Varimaks, Kayzer meyarı ilə.								

Cədvəldən göründüyü kimi, vasitənin qaydaları səkkiz amillə (komponentə) yüklənib və onlara ekspert-psixoloqların iştirakı ilə şərti adlar verilmişdir. Amillər, müvafiq qaydalarla aşağıda verilir:

Birinci amil – interaksiya zövqü-narazılığı (göstəricilərin müxtəlifliyinin 15.5%-ni izah edir):

- ✓ d.22. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə münasibətdən boyun qaçırıram (0.700).
- ✓ d.15. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə münasibət zamanı özümü lazımsız hesab edirəm. (0.637).

- ✓ d.18. Başqa mədəniyyətin nümayəndələrinin fikrini qəbul etmirəm (0.586).
- d.9. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə münasibətdə tarazlığımı tez itirirəm. (0.570)
- ✓ d.12. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə birlikdə olanda tez-tez karıxıram (0.561).

İkinci amil – interaksiyada inam (göstəricilərin müxtəlifliyinin 10.4%-ni izah edir):

- ✓ d.10. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə münasibət zamanı özümə inanıram (0.673).
- ✓ d.3. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə münasibət zamanı inamlıyam (0.673).
- ✓ d.20. Düşünürəm ki, mənim mədəniyyətim digər mədəniyyətlərdən yaxşıdır (-0.574).
- d.4. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri qarşısında söhbət mənim üçün çətinidir (0.506).
- ✓ d.5. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə söhbət zamanı nə deyəcəyimi hər zaman bilirəm (0.486).

Üçüncü amil – digər mədəniyyətləri qəbul etmək etməmək (göstəricilərin müxtəlifliyinin 8.6%-ni izah edir):

- ✓ d.7. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə birlikdə olmaqdan xoşum gəlmir (0.738).
- d.1. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə ünsiyyətdən xoşum gəlir (0.719).

Dördüncü amil – mədəni fərqlərə hörmət göstərmək (göstəricilərin müxtəlifliyinin 6.3%-ni izah edir):

- ✓ d.16. Başqa mədəniyyətin nümayəndələrinin davranışına hörmət bəsləyirəm (0.730).
- ✓ d.8. Başqa mədəniyyətin nümayəndələrinin dəyərlərinə hörmətlə yanaşıram (0.636).
- ✓ d.23. Tez-tez fərqli mədəniyyətin nümayəndəsinə göstərirəm ki, onun verbal və qeyri-verbal replikalarını başa düşürəm (0.615).

Beşinci amil - başqa mədəniyyətlə bərabərlik (göstəricilərin müxtəlifliyinin 5.3%-ni izah edir):

- ✓ d.6. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə istədiyim kimi ünsiyyətli ola bilərəm (0.761).
- ✓ d.2. Düşünürəm ki, başqa mədəniyyətin nümayəndələri əqli cəhətdən məhduddurdular (-0.558).
- ✓ d.5. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə söhbət zamanı nəyi söyləyəcəyimi hər zaman bilirəm. (0.525).

Altıncı amil – interaksiyanın həssaslığı amili (göstəricilərin müxtəlifliyinin 4.3%-ni izah edir):

- ✓ d.19. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə ünsiyyət zamanı söhbətin mənasını asanlıqla başa düşürəm (0.794).
- ✓ d.24. Mənim və başqa mədəniyyətin nümayəndələri arasında fərqlər xoşuma gəlir (0.504).
- ✓ d.12. Başqa-başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə olduqda tez-tez karıxıram. (0.448).

Yeddinci amil - interaksiya zamanı diqqətli olmaq (göstəricilərin müxtəlifliyinin 4.3%-ni izah edir):

- ✓ d.17. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə ünsiyyət zamanı daha çox informasiya toplamağa çalışıram (0.721).
- ✓ d.14. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə ünsiyyət zamanı çox diqqətliyəm (0.701).

Səkkizinci amil – interaksiya zamanı əyanilik (göstəricilərin müxtəlifliyinin 4.1 %-ni izah edir):

- ✓ d.11. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri barədə təsəvvür formalaşdırmaqda tələsmirəm (0.796).

- ✓ d.21. Başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə söhbət zamanı tez razılaşıram. (0.466).

Belə ki, gürcü tələbələri ilə keçirdiyimiz tədqiqat nəticəsində qaydalar başqa cür bölündü və Çenin

və Starostanın təyin etdikləri beş amil əvəzinə, intermədəni həssaslığın səkkiz amili müəyyən edildi. Aşağıda verilən cədvəldə bu iki tədqiqatda müəyyən edilmiş amillər təqdim edilir.

	Çen və Starosta tərəfindən müəyyən edilən amillər	Bizim tərəfimizdən müəyyən edilən amillər
1.	Mədəni fərqlərə hörmətlə yanaşmaq	Mədəni fərqlərə hörmətlə yanaşmaq
2.	İnteraksiyaya inam	İnteraksiyaya inam
3.	İnteraksiya zövqü	İnteraksiya zövqü
4.	İnteraksiyada diqqətli olmaq	İnteraksiyada diqqətli olmaq
5.	<i>İnteraksiyaya cəlb olunmaq</i>	<i>Başqa mədəniyyətləri qəbul etmək – qəbul etməmək</i>
6.		<i>İnteraksiya zamanı ehtiyatlı olmaq</i>
7.		<i>İnteraksiya zamanı həssaslıq</i>
8.		<i>Digər mədəniyyətlə bərabərlik</i>

Nəticələr və təhlil

Beləliklə, Çen və Starostanın intermədəni həssaslığı ölçən anketlərinin gürcü mədəniyyətində başqa cür fəaliyyət göstərdiyi və bununla da onun “mədəniyyətdən asılı olmayan” real vasitə olduğu məlum oldu. Amma onu da qeyd etmək lazımdır ki, hər iki təqdimatda intermədəni həssaslığın interaksiya zövqü, interaksiya inamı, diqqətli olmaq və mədəni fərqlərə hörmətlə yanaşmaq kimi eyni amilləri müəyyən edilmişdi, amma gürcü mədəniyyətində bu ölçülərə interaksiya həssaslığı, ehtiyatlılıq, digər mədəniyyətləri qəbul etmək – etməmək və onlara bərabərlik amilləri də əlavə

olundu. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, tədqiqat göründüyü kimi, bizim mədəniyyətimizdə intermədəni həssaslığın özünəməxsus ölçülərinə işarə edən çox maraqlı amilləri aşkar etdi.

Əlbəttə ki, gürcü mədəniyyəti üçün real intermədəni həssaslığın konseptini qurmaq üçün bu tədqiqatda alınan göstəricilər kifayət etmir, amma nəticələr bu istiqamətdə əlavə tədqiqatların keçirilməsi zərurətini açıq-aydın göstərir. Eləcə də bu prosesdə Gürcüstanda mövcud multi-mədəni və multi-konfessiv rəngarənglik aspekti və onunla əlaqədar sosial-psixoloji kontekstin nəzərə alınması vacibdir.

ƏDƏBİYYAT

- Kuşner, Makkeland, Saford - Kenneth Cushner, Averil McClelland, Philip Safford (2006). Intercultural Competence: Human Diversity in Education, An Integrative approach, McGraw-Hill, 2006 , p. 133-147.
- Renbeki, Yurdakul, Serit - Sebnem Penbek, Dicle Yurdakul, A. Guldem Cerit (2009). Intercultural Communication Competence: A Study about The Intercultural Sensitivity of University Students Based on their Education and International Experiences, *European and Mediterranean Conference on Information Systems 2009 (EMCIS2009) July 13-14 2009, Izmir*.
- Tabatadze, Natsvlişvili - Tabatadze Ş., Natsvlişvili N. (2008). İnter-mədəni təhsil, Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Mərkəzi, Tb., 2008
- Frits, Mülenberq, Çen - Wolfgang Fritz, Antje Möllenberg, Guo-Ming Chen (2000), Measuring Intercultural Sensitivity in Different Cultural Context, *Technische Universität Braunschweig, AP-Nr. 00/11, Braunschweig 2000*.
- Çen - Guo-Ming Chen (1997). A Review of the concept of Intercultural Sensitivity, *EDRS, paper presented at the biennial convention of Pacific and Asian Communication Assosiation, january, 1997, Honolulu, Hawaii, p.1-14*.
- Çen, Starosta - Guo-Ming Chen, William J. Starosta (2000). The Development and Validation of the Intercultural Sensitivity Scale, *EDRS, paper presented at the Annual Meeting of the National Communication Assosiation, WA, november 8-10, 2000, p. 1-22*.
- Tsereteli – Mzia Tsereteli, İntermədəni-təhsil, polietnik cəmiyyətin təhlükəsizliyinin təminatının mexanizmlərindən biri olaraq, “Sosial təhlükəsizliyin etnik aspektləri polietnik cəmiyyətdə”, “Mtsiqnobarı” nəşriyyatı, 2011, səh. 273-300

Irine Gedevanishvili, Mzia Tsereteli, Mariam Shurghaia

I. Javakhishvili Tbilisi State University

MEASUREMENT OF INTERCULTURAL SENSITIVITY OF GEORGIAN STUDENTS

ABSTRACT

The goal of the research was to find out whether the Chen and Starosta instrument of intercultural sensitivity works in Georgian society, particularly in the selection of Georgian students. 255 students (148 females and 107 males) of Georgian nationality took part in the research. Their average age was 20.23 years. The instrument of the research was Chen's and Starosta's scale with 24 items. The received results were processed by the method of factor analysis. Unlike the research done on German and American students, the one done on Georgian students resulted in definition of eight factors of intercultural sensitivity, that explain 58.94% of data variability. The research showed that Chen's and Starosta's intercultural sensitivity measuring scale works differently in Georgian culture. Although mutual factors (interaction enjoyment, confidence, interaction attentiveness and respect for cultural differences) were defined, in Georgian culture, other factors, such as interaction sensitivity, carefulness, acceptance-rejection of other cultures and equality with them were added.